

Περιεχόμενα

1. Θέατρο

1.1. Γλωσσολογική επισκόπηση του όρου	10
1.2. Θεατρο-ορισμοί	10
1.3. Σημειολογική προσέγγιση του θεάτρου	11
1.4. Θέατρο κι επικοινωνία	12
1.5. Θεατρικό σημείο	14
1.6. Χαρακτηριστικά	14
1.7. Θέατρο-Λειτουργίες	17

2. Μικροθέατρο:

Κουκλοθέατρο και θέατρο σκιών

2.1.1. Η κούκλα	35
2.1.2. Το ιστορικό του κουκλοθεάτρου	37
2.1.3. Το κουκλοθέατρο στον κόσμο	49
2.1.4. Το κουκλοθέατρο στη λογοτεχνία και την τέχνη	54
2.2.1. Θέατρο σκιών: ο Καραγκιόζης	59
2.2.2. Καραγκιόζης, ο Έλληνας	68
2.2.3. Σημαίνοντα πρόσωπα του Καραγκιόζη	71
2.2.4. Ονομαστοί καραγκιοζοπαίχτες στην Ελλάδα	77
2.2.5. Το θέατρο σκιών στην Ινδονησία, μια άλλη διάσταση	99

3. Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών στην εκπαίδευση

3.1. Κουκλοθέατρο - θέατρο σκιών κι επικοινωνία	107
3.1.1. Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών ως ΘΕΑΜΑ	108
3.1.2. Το κουκλοθέατρο ως ΘΕΑΜΑ και ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	108
3.1.3. Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών ως ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	109
3.1.4.1. Το κουκλοθέατρο ως ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	109
3.1.4.2. Ενεργητικός πομπός - φανταστικός δέκτης	110
3.1.4.3. Ενεργητικός πομπός - ο ίδιος δέκτης	110
3.2. Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών (ΘΕΑΜΑ) ως παιδαγωγικό μέσο — Για παιδιά	111
3.3. Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών (ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ) ως παιδαγωγικό μέσο — Για παιδιά	112
3.3.1. Η κατασκευή της κούκλας	112
3.3.2. Η κίνηση της κούκλας	113
3.3.3. Η ομιλία-έκφραση της κούκλας	113
3.4. Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών (ΘΕΑΜΑ και ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ) ως παιδαγωγικό μέσο — Για δασκάλους	114

3.5. Εφαρμογές	116
3.5.1. Ανάγνωση-Αρίθμηση	116
3.5.2. Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση	117
3.5.3. Περιβαλλοντική διαπαιδαγώγηση	119
3.5.4. Υγεία και υγιεινή του σώματος	120
3.5.5. Υγιεινή διατροφή	121
3.5.6. Κυκλοφοριακή διαπαιδαγώγηση	122
3.5.7. Πρώτες Βοήθειες	122
3.5.8. Προβλήματα στο σχολείο	123
3.5.9. Προβλήματα στην οικογένεια	124
3.5.10. Συνήθειες της καθημερινής ζωής	124
3.5.11. Πειράματα	125
3.5.12. Διδασκαλία ξένης γλώσσας	125
3.5.13. Επαγγελματικός προσανατολισμός	126
3.5.14. Προσέγγιση της λογοτεχνίας	126
3.5.15. Προσέγγιση της ελληνικής παράδοσης	128
3.5.16. Προσέγγιση της ιστορίας	128
3.5.17. Προσέγγιση της μυθολογίας	130
3.6. Μεθοδολογία δημιουργικής προσέγγισης	133
3.6.1. Παρουσίαση της κούκλας ή της φιγούρας στο χώρο του παιδιού	133
3.6.2.1. Γνωριμία με την κούκλα ή τη φιγούρα	134
3.6.2.2. Γνωριμία-παιχνίδια με τη σκιά	134
3.6.3.1. Κατασκευή της κούκλας	138
3.6.3.2. Κατασκευή της φιγούρας	138
3.6.3.3. Κατασκευή σκηνής κουκλοθεάτρου	138
3.6.4. Ζωντάνεμα της κούκλας και της φιγούρας	142
3.6.5. Χορός της κούκλας, της φιγούρας ή του αντικειμένου	146
3.6.6.1. Διάλογοι με τις κούκλες ή τις φιγούρες ή τα αντικείμενα και το παιδί	151
3.6.6.2. Διάλογοι με δυο κούκλες, φιγούρες ή αντικείμενα	151
3.6.6.3. Διάλογοι πληροφοριών	152
3.6.7. Παιχνίδια	152
3.6.8. Παραμύθι	152
3.6.8.1. Μύθοι του Αισώπου - Εφαρμογές	155
3.6.9. Ανάλυση (κατά τον Βλ. Προππ) και σύνθεση κειμένου	163
3.6.10. Δημιουργία κειμένου - ερεθίσματα	170
3.6.10.1. Οπτικά ερεθίσματα	170
3.6.10.2. Ακουστικά ερεθίσματα	171
3.6.10.3. Έκφραση των παιδιών	172
3.7. Δημιουργικότητα - κατασκευές	175
3.7.1. Σκηνή κουκλοθεάτρου και θεάτρου σκιών	176

3.7.2. Κούκλες-αντικείμενα	179
----------------------------------	-----

4. Βιβλιογραφία

4.1. Βιβλιογραφία - Κουκλοθέατρο	208
4.1.1. Ιστορία του κουκλοθεάτρου	208
4.1.2. Κουκλοθέατρο και εκπαίδευση	208
4.1.3. Κουκλοθέατρο και γλώσσα	209
4.1.4. Κουκλοθέατρο και περιβαλλοντική εκπαίδευση	209
4.1.5. Κουκλοθέατρο και βιβλιοθήκες	209
4.1.6. Κουκλοθέατρο - επιστήμη - επιστημονικές έννοιες	209
4.1.7. Κουκλοθέατρο και μαθηματικά	209
4.1.8. Κουκλοθέατρο και μουσική	209
4.1.9. Κουκλοθέατρο και Πρώτες Βοήθειες	210
4.1.10. Κουκλοθέατρο και υγιεινή του σώματος	210
4.1.11. Κουκλοθέατρο και διδασκαλία ξένης γλώσσας	210
4.1.12. Κουκλοθέατρο - τέχνη - σχολείο	210
4.2. Βιβλιογραφία - Κουκλοθέατρο και Ειδική αγωγή	211
4.2.1. Γενικά βιβλία	211
4.2.2. Κουκλοθέατρο και υγεία	211
4.2.3. Κουκλοθέατρο και ανάπηρο παιδί	211
4.2.4. Κουκλοθέατρο και υγεία και πρόληψη	212
4.2.5. Κουκλοθέατρο και αυτοκινητικά ατυχήματα	212
4.2.6. Κουκλοθέατρο και δηλητηριάσεις	212
4.2.7. Κουκλοθέατρο, υγιεινή του στόματος	212
4.2.8.1. Κουκλοθέατρο και οικογενιακό περιβάλλον	212
4.2.8.2. Κουκλοθέατρο και χωρισμένοι γονείς	212
4.2.8.3. Κουκλοθέατρο και ανάξιοι γονείς	213
4.2.9.1. Κουκλοθέατρο και νοσοκομείο	213
4.2.9.2. Κουκλοθέατρο και χειρουργικές επεμβάσεις	213
4.2.10. Κουκλοθέατρο και ένταξη	214
4.2.11.1. Κουκλοθέατρο και σωματική αναπηρία	214
4.2.11.2. Κουκλοθέατρο, κωφότης και βαρηκοΐα	214
4.2.12. Κουκλοθέατρο και ψυχολογικά προβλήματα	214
4.2.13. Κουκλοθέατρο και διάγνωση	214
4.2.14. Κουκλοθέατρο και συμπεριφορά	215
4.2.15. Κουκλοθέατρο και νοητική καθυστέρηση	215
4.2.16. Κουκλοθέατρο και θεραπεία στο σχολείο	215
4.2.17. Κουκλοθέατρο, ενήλικοι και ένταξη	216
4.2.18. Κουκλοθέατρο, ψυχικές ασθένειες	216
4.3. Βιβλιογραφία - Θέατρο σκιών	219
4.3.1. Καραγκιόζης	219
4.3.2. Θέατρο σκιών και εκπαίδευση	219

Παράρτημα I

Η εποποιία ενός μικροθεάτρου:

Κουκλοθέατρο Αθηνών ο «Μπαρμπα-Μυτούσης» 223

Παράρτημα II

Η εποποιία του караγκιοζοπαίχτη

Βάγγος Κορφιάτης 303

Παράρτημα III

Η κούκλα ως ψυχοθεραπευτικό μέσο 339

Ἡ κούκλα ἢ τό ὁποιοδήποτε ἰσοδύναμο καί ἀνάλογό της δέν εἶναι καθόλου «ἄψυχη» ἀπό τήν στιγμή πού συνδέεται μέ τό παιδί (καί τόν ἐνήλικο, ἐπίσης) περνώντας ἔτσι σέ μιά συνασθηματοκινησθητική ἐπαφή, ἀκόμη καί σ' ἓνα διά-λογο, μολονότι ἀκούεται ὡς μονόλογος ἢ προέρχεται ἀπ' τό κενό καί τό καινό μιᾶς ὑπέρβασης. Ἀλλά στό ἀντι-κείμενο τῆς κούκλας, σκιᾶς ἢ ἀπεικόνισης τό ὑπο-κείμενο, ἔστω καί ὡς ὑποβολεύς, παραμένει ἀνοικτό πρὸς μιά δυνητική διυποκειμενικότητά του:

Ἀπ' τήν στιγμή, τουτέστιν, πού ἡ κούκλα κινεῖται πέραν τοῦ ἐνός (ὑποκειμένου), ὁμιλεῖ καί συγκρούεται μέ ἄλλα δυνητικά ὄντα ὁπότε συμβαίνει κάτι τό ὄντως δραματικό στήν ἀναπαράσταση τῶν πραγμάτων. Τό ὅτι βρισκόμαστε ἤδη στήν καρδιά τοῦ θεάτρου μέ τήν διονυσιακή του καταβολή, ἀπό τόν τράγο μέχρι τήν ὠδή, εἶναι κάτι πού διαπερνᾷ καί διαφεύγει μέσα στίς σελίδες τῆς "Ἀλκηστis τό πιό πολύτιμο, ἴσως, μυστικό της. Εἶναι:

Ἡ φωνή τοῦ κρυμμένου καταρράκτη
Καί τά παιδιά μέσ στή μηλιά
"Οχι γνωστά, ἐπειδὴ ποτέ δέν τά κοιτάξαμε
Μόνο ἀκουστά, μισάκουστα, στήν ἡσυχία
Μέσα σέ δυό κύματα τῆς θάλασσας.
(Τ.Σ. Ἑλιοτ: Τέσσερα Κουαρτέττα).

Διότι τό βιβλίό αὐτό στά ὅρια τῆς περιγραφῆς, μαρτυρίας καί διαμαρτίας ἀκόμη τῶν συμβάντων ἀφήνει ἀνοικτό τό σημαινόμενο τῆς ἀναπαράστασης στή γένεσή της ἀλλά καί τό ἐρώτημα πού ὑπαινίσσεται ὁ Graig (σελ. 54) ἐννοώντας ὅτι μιά ὑποκατάσταση τῶν ἀνθρώπων καί ζωντανῶν γενικότερα διά τῆς κινηματογραφικῆς τεχνικῆς καί τέχνης ἐπενδυμένων ἀπό τά συναισθήματα, τίς φωνές, τοὺς ἤχους καί τήν μουσική μιᾶς μουσειακῆς ἔστω ἢ ἄλλης τράπεζας τῶν ἀνθρωπίνων ἐμπειριῶν βρίσκεται ἐν ὄψει!

"Ὅταν, ἐν τούτοις, ὁ Paul Klee ἔπαιξε κάποτε κουκλοθέατρο σέ μιά γιορτή τοῦ Bauhaus καί μάλιστα μέ μιά μαριονέτα πού παρίστανε τόν ἴδιο, αὐτό εἶναι μιά ἀπόδειξη ἴσως πῶς ὅ,τι ξεκινᾷ ἀπό τόν ἄνθρωπο καί τήν ζωὴ ποτέ δέν ἀντικαθίσταται πλήρως ἀπό καμμιά ἐκφραστική «τεχνική» ἔστω κι ἂν ὅλη ἡ τεχνολογία μιᾶς ἐποχῆς τήν εὖνοεῖ.

Πάντως μέ τόν κινηματογράφο καί τούς ύπολογιστές πού έπεμβαίνουν άποφασιστικά, δημιουργικά καί επικίνδυνα ταυτοχρόνως σέ κάθε έκδήλωση τής σύγχρονης ζωής τό έρώτημα τοῦ τί μένει άπό τήν πρωτογενή άπεικόνιση-ειδωλοποίηση ώς θέατρον, συναντάται νομίζω μέ τό δίλημμα πλέον τής πιο άρχαίας τέχνης, τής κεραμικής καί τίς συνέπειες μιās εύκολης τεχνικο-εμπορευματοποίησης.

“Ας μή ξεχνάμε όμως ότι ό άνθρωπος άνεξαρτήτως τεχνολογίας περνάει άπ’ ώρισμένες φάσεις φυλογενετικές καί τής άνθρωποποίησής του, οι όποιες άπό τήν βαθύτερη μνήμη τής εξέλιξης δομοῦν κάτι ζωτικό γιά τήν άπαρτίωσή του στόν κόσμο.

Παρά τήν όποια, λοιπόν, ήλικία του ή «ώριμότητα» έξακολουθοῦν νά παίζουν όμοιοστατικά έναν ρόλο σημαντικό γιά τήν ύπαρξιακή του ένότητα, τοῦτο πού έκφράζει παραστατικά ό Merleau-Ponty λέγοντας ότι τό νόημα δέν εἶναι τό έπιφαινόμενον αλλά ή διαδρομή πού διαγράφεται μακροπρόθεσμα.

‘Εξ’ οὔ καί ή ψυχοθεραπευτική σημασία τοῦ κουκλοθέατρου μέχρι καί τήν κατάσταση τών ψυχωτικών παιδιών (αὐτιστικών ένίστε) στά όποία όταν δέν έπιτυγχάνεται ό διαχωρισμός τοῦ σώματος άπό τό σώμα τής μητέρας (σωματογνωσία) τότε όπως πολύ σωστά άναφέρει ή συγγραφεύς «ό διαχωρισμός έδω μπορεί νά γίνει μεταξύ παιδιοῦ καί τής κούκλας» δηλαδή μέ μιά άνθρωπολογική προβολή καί μεταφορά.

Πουθενά, ἴσως, άλλου όσο στό κουκλοθέατρο δέν φαινομενολογεῖται τόσο άμεσα καί μέ μιá στοιχειώδη, σχεδόν άφελή φυσικότητα καί διαφάνεια τό πρωτογενές δράμα πού έκλύει «τόν ύποστατικών ἴσκιον» τοῦ ανθρώπου όπως θά ‘λεγε καί ό Διονύσιος Σολωμός· άπό τήν βουβή άπεικόνιση τής σωματοποιημένης κούκλας (ειδώλου) ή όποία παριστᾷ διά τοῦ σταδίου τοῦ καθρέπτη (stade de miroir) τήν προϋπόθεση γιά τήν συνείδηση τοῦ έαυτοῦ πού όταν περάσει στό «άλλο» ήμισφαίριο τοῦ έγκεφαλικου κλίματος καί κλίμακος μπορεί νά έκφανθεῖ ως Λόγος, ό άνθρωπος προσωποποιεῖται. “Αν μέ τό κουκλοθέατρο υπερβαίνει άκόμη καί τήν έννοια τοῦ ᾤ-ψυχου εἶναι διότι έχει άνάγκη νά παίζει ταυτοχρόνως καί στίς δύο διαστάσεις τής ζωής, έρωσ καί θάνατος, πρίν άπό τό διχαστικό καί άντιθετικό φάντασμα πού τόν συνοδεύει καί συχνά τόν καταδιώκει.

Διατρέχοντας τίς σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ πού πολύ σωστά τό κωδικοποιεῖ κατ’ άρχήν ή συγγραφεύς του, δίδεται στόν άναγνώστη ή δυνατότης μιās άποκωδικοποίησης περνώντας ἔτσι στό άναπαραστατικόν άσυνεχές όπου τό μικρό παιδί, άνεξαρτήτως ήλικίας καί τό μικρό παιγνίδι πού ξεκινᾷ μέ τήν ύπαρξη τοῦ κάθε άτομου συνδέεται μέ τό μεγάλο παιγνίδι τοῦ Κόσμου.

‘Αριστοτέλης Νικολαΐδης